

مهارت‌های ادراکی-حرکتی

www.ketab.ir

مؤلفان

لیلا رازخواه
اعظم منوچهری

فهرست نویسی

راز خواه، لیلا، ۱۳۵۴	سرشناسه
مهارت‌های ادراکی - حرکتی / تالیف لیلا راز خواه، اعظم منوچهری	عنوان و نام پدیدآوران
تهران، رشد فرهنگ، ۱۴۰۰	مشخصات نشر
۱۳۲ ص	مشخصات ظاهری
۹۷۸-۶۲۳-۲۰۵-۳۵۵-۷	شابک
فیبا	وضعیت فهرست‌نویسی
کتابنامه	یادداشت
Perceptual-motor learning یادگیری ادراکی و حرکتی	عنوان دیگر
Motor ability in children مهارت‌های حرکتی در کودکان	موضوع
تدریس - ابزار و وسایل Teaching- Aids and devices	موضوع
منوچهری، اعظم، ۱۳۵۸	شناسه افزوده
LB۱۰۶۷	رده‌بندی کنگره
۳۷۱/۱۵۵	رده‌بندی دیویی
۸۵۱۹۳۱۸	شماره کتابشناسی ملی
فیبا	اطلاعات رکورد کتابشناسی

این اثر مشمول قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۱۰/۱۱ است.

فردی که تمام یا بخشی از این اثر را بدون اجازه ناشر، حروف‌چینی، چاپ، فتوکپی و انواع دیگر چاپ، عکس‌برداری، تبدیل به pdf، و به هر شکلی تکثیر، نشر، پخش و یا عرضه کند، در صورت آگاهی پدیدآورنده، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت و در هر صورت از نظر، اخلاقی، شرعی و قانونی غیرمجاز است.

استفاده علمی به شکل متعارف و با ذکر منبع مجاز است.

مهارت‌های ادراکی-حرکتی	:	نام کتاب
لیلا رازخواه، اعظم منوچهری	:	مؤلفان
انتشارات رشد فرهنگ	:	صفحه‌آرایی
مهندس ریحانه رحیمی	:	طراح جلد
واصف	:	لیتوگرافی، چاپ و صحافی
اول- پاییز ۱۴۰۰	:	نوبت چاپ
۳۰۰ نسخه	:	شمارگان
۵۰۰۰۰ تومان	:	بها
رقعی	:	قطع

www.ketab.ir

فروش اینترنتی: roshdefarhang.ir

انتشارات رشد فرهنگ

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۵-۴۵۵-۷

ISBN: 978-622-205-455-7

کلیه حقوق این اثر برای ناشر و مؤلف محفوظ است

آدرس: تهران، خیابان مرتضوی، بعد از تقاطع جیحون، پلاک ۷۰۶

تلفن: ۰۲۱-۶۶۳۷۷۵۷۰

Email: roshdefarhang@yahoo.com

فهرست مطالب

۷	 مقدمه
۱۱	 هرم مراحل رشد
۱۲	 تعاریف مربوط به یادگیری حرکتی
۱۲	 مفهوم حرکت
۱۳	 مفهوم ادراک
۱۳	 فعالیت‌های ادراکی حرکتی
۱۵	 نظریه‌های تأخیر رشد حرکتی
۱۵	 نظریه عصب بالیدگی
۱۶	 نظریه پردازش شناختی
۱۷	 نظریه سیستم‌های پویا
۱۸	 نظریه‌های ادراکی - حرکتی
۱۸	 نظریه حرکتی گمن (۱۹۶۵)
۱۸	 نظریه حرکت آفرینی بارش
۲۰	 نظریه ادراکی حرکتی کپارت
۲۱	 دلاکاتو و تسلط نیمکره‌ای
۲۲	 نظریه ادراکی حرکتی کراتی
۲۴	 عوامل مؤثر بر مهارت
۲۵	 نتایج پژوهش‌های مرتبط با مهارت‌های ادراکی - حرکتی
۳۲	 طبقه‌بندی مهارت‌های حرکتی
۳۶	 ارزیابی مهارت‌های حرکتی درشت
۳۷	 تمرین‌هایی برای بهبود مهارت‌های ادراکی - حرکتی درشت

مقدمه

حرکت کلید زندگی است و در تمام جنبه‌های زندگی بشر وجود دارد. آنچه که در نگاه اول در رشد کودکان بیش از همه به چشم می‌آید، تغییرات سریع در حوزه حرکتی کودکان است (لیود، آمی، باله، اولریچ و انگلو^۱، ۲۰۰۷). همزمان با رشد حرکت، رشد ادراک نیز توسعه می‌یابد. پیامد رشد حرکت در کودک تحول ادراک است. این دو جنبه مکمل یکدیگر هستند و با ادامه رشد هر کدام و تأثیر متقابل بر همدیگر، به مرحله‌ای می‌رسد که وجودی یکپارچه (روانی- حرکتی) می‌شود. بنابراین، توجه به جنبه‌های حرکتی کودکان از مهم‌ترین حوزه‌های رشدی است که از همان ابتداء توجه بسیاری از نظریه‌پردازان رشد کودک را به خود جلب کرده است. اهمیت رشد حرکتی به گونه‌ای است که ژان پیاژه شناخت شناس معروف و نظریه پرداز حوزه رشد شناختی کودکان، بر این اصل که زیربنای ساخت ذهنی کودک فعالیت حرکتی است و در دو سال اول زندگی انجام می‌گیرد، وفادار مانده است (دونلی^۲، ۲۰۱۰). بنابراین، هرگونه عاملی که باعث ایجاد اختلال در حرکت کودک گردد، مشکلات زیادی در زمینه شناختی برای او به وجود می‌آورد. بنابراین، مهارت‌های حرکتی یکی از مهم‌ترین مهارت‌هایی است که می‌توان آن را پیش نیاز یادگیری دانست.

رشد حرکتی کودکان در درجه‌ی اول به ریش فیزیکی کلی، خصوصاً رشد استخوان‌بندی و رشد عصبی- عضلانی وابسته است (کافمن و شیلینگ^۳،

¹ Lioud, Aney, Dale, Ulrich & Angelo

² Dunleavy

³ Kaufman & Schihling

(۲۰۰۷). علاوه بر این، رشد فیزیکی از فرصت‌هایی که کودکان برای تمرین و ورزش در اختیار دارند، تأثیر می‌پذیرد. برخی از این گونه فعالیت‌ها شبیه به آن فعالیت‌هایی هستند که در برنامه‌های آموزشی عادی یا برنامه‌های تربیت بدنی مورد استفاده قرار می‌گیرند. فعالیت‌های حرکتی به ویژه در بخشی از برنامه‌های تحصیل اوایل کودکی سودمند هستند. معلمان تربیت بدنی می‌توانند در مدرسه عضو گروه ارزشمندی باشند و مسئولیتی را برای کمک به برنامه رشد حرکتی کودکان بر عهده گیرند.

درواقع، رشد حرکتی جزء لاینفک و جدانشدنی از رشد شناختی است و برنامه‌های درسی دوران کودکی و ادبیات علمی بر لزوم ارتقاء مهارت‌های حرکتی در طول سال‌های اولیه زندگی کودک تأکید دارند. بنابراین، برای شناخت رشد ذهن، کار با بدن و پرورش دادن آن ضروری است. همچنین، این مهارت‌ها برای یادگیری و تقویت عملکرد تحصیلی در سال‌های بعد لازم و ضروری هستند (اسکلانو-پرز، هررو-نیولا و لوسادا^۱، ۲۰۲۰). کودکان مهارت‌های حرکتی را بدون مشکل خاصی یاد می‌گیرند با این وجود، برخی از آن‌ها از کفایت حرکتی لازم جهت مقابله با نیازهای حرکتی زندگی روزمره خود بر نمی‌آیند (سوگدن^۲، ۲۰۰۷) در یک دهه اخیر برای توصیف این کودکان از واژه‌های متعددی مثل اختلال خفیف مغزی، کارکردهای نابهنجار ادراکی-حرکتی و دست و پا چلفتی استفاده شده است. بر اساس راهنمای آماری و تشخیصی روان‌پزشکی آمریکا نسخه پنجم، این مشکل تحت عنوان اختلال

^۱ Escolano-Pérez, Herrero-Nívela & Losada

^۲ Sugden

هماهنگی رشدی^۱ شناخته می‌شود (انجمن روانپزشکی آمریکا^۲، ۲۰۱۳). شیوع اختلال هماهنگی رشدی ۶ درصد گزارش شده است (ووانگ، سو و سو^۳، ۲۰۱۲) و بر اساس گزارش‌ها پسران سه تا هفت برابر بیشتر از دختران به این اختلال مبتلا می‌شوند (کادسجو و گیلبرگ^۴، ۱۹۹۹).

در طول سال‌های اول کودکی، مهارت‌های حرکتی مربوط به استفاده از دست‌ها و پاها به سرعت رشد می‌کنند، اما مهارت‌های حرکتی ظریف از قبیل توانایی انگشتان و حرکات هماهنگ چشم و دست هنوز رشد کافی نکرده است. پیچیدگی استعدادها و عملکردهای حرکتی، همراه با بالا رفتن سن افزایش یافته، به صورت دو جریان مختلف و مرتبط با یکدیگر ظاهر می‌شود؛ یعنی پیچیده‌تر شدن حرکات از یک طرف به معنای بالا رفتن استعداد (تشخیص) است و کودک به تدریج می‌آموزد که از حرکات اضافی و غیر ضروری دوری کند و به جای آن حرکات‌های حد و موزون را با نتیجه را فرا گیرد. همچنین پیچیده شدن حرکات به معنای بالا رفتن استعداد ترکیب آن‌هاست؛ یعنی استعداد هماهنگ کردن اجزای سیستم حسی - حرکتی، به گونه‌ای که همکاری بین سلسله اعصاب و ماهیچه‌ها و حواس به حد اکثر برسد.

بازی‌های ادراکی - حرکتی با تأثیر بر رشد عضلات بزرگ و کوچک، رشد سلسله اعصاب و ادراک دیداری - حرکتی کودک را بهبود می‌بخشند و همچنین می‌توانند باعث بهبود رشد حرکتی و کارکرد اجرایی شوند (لستاری و

¹ Developmental coordination disorders

² American Psychiatric Association

³ Wuang, SU & SU

⁴ Kadesjo & Gillberg

راتنانینگسی^۱، ۲۰۱۶). پژوهش‌ها نشان دادند که تمرین‌ها و بازی‌های ادراکی حرکتی می‌توانند سبب بهبود مشکلات حرکتی (پن^۲ و همکاران، ۲۰۱۷) و بهبود نشانگان نقص توجه - بیش‌فعالی (امین نسب، بنی جمال و حاتمی، ۱۳۹۷) شوند.

محیطی که امروزه کودکان در آن رشد می‌کنند، آن‌چنان پیچیده و خطرناک است که از دست زدن کودک ممانعت شده و از موقعیت‌هایی که مقدار زیادی از حرکت و اطلاعات ادراکی را در اختیار آنان می‌گذارد، بازداشته می‌شوند و بسیاری از تجاربی را که می‌بایست برای رشد توانایی‌های حرکتی خود داشته باشند را از دست می‌دهند. برای تسهیل در رشد توانایی‌های ادراکی، فرد باید در سال‌های اولیه زندگی خود، از بیشترین امکانات رویارویی با تحریکات حسی و تجربه‌ی حرکتی متنوع برخوردار باشد. متأسفانه رشد مهارت‌های ادراکی-حرکتی ممکن است در تعدادی از کودکان به‌طور طبیعی انجام نگیرد و بعدها در یادگیری‌های آموزشی دچار مشکل گردند. ولی اگر در سنین اولیه این اختلالات و ضعف‌ها مورد شناسایی و بازپروری قرار گیرند از بروز بسیاری از مشکلات یادگیری کودک در آینده جلوگیری می‌شود (اسماعیل پور و پاکدامن، ۱۳۹۵). مطالعات نشان داده‌اند که با غنی‌سازی محیط و ایجاد فرصت‌های مناسب تمرینی می‌توان تا حدودی کودکان مبتلا به اختلال را به روند عادی زندگی‌شان برگرداند. از جمله این مداخلات می‌توان به ورزش و فعالیت بدنی

¹ Lestari & Ratnaningsih

² Pan

اشاره کرد. در همین رابطه (جانی، سیت و برنت)^۱ (۲۰۱۸)، آسمیت - انگلسمن، جلسما و فرگوسن^۲ (۲۰۱۷)، تسای، وانگ و تسنگ^۳ (۲۰۱۲)، فراگالا-پینخام، هالی و اونیل^۴ (۲۰۰۸) در مطالعات خود به اثربخشی ورزش و تمرینات جسمانی بر کارکردهای شناختی کودکان با ناتوانی‌های عصب روان‌شناختی اشاره نموده‌اند.

هرم مراحل رشد

نظریه‌ها و پژوهش‌های مربوط به رشد کودک، نشان می‌دهند که کودکان از آغاز تا بلوغ، از مراحل مختلف رشد می‌گذرند. در دوران شیرخوارگی و کودکی اول، مرحله حسی-حرکتی را پشت سر می‌گذارند. در این مرحله آن‌ها به کمک حس و جنبش (لمس کردن، چنگ زدن و گرفتن، رها کردن، خزیدن، راه رفتن

^۱ Jane, Sit & Burnett

^۲ Smits-Engelsman, Jelsma & Ferguson

^۳ Tsai, Wang & Tseng

^۴ Fragala- Pinkham, Haley & O'Neil

و...) و در حیطه حرکتی، درباره محیط اطراف خود به تجربه می‌پردازند و به تدریج به سوی مرحله ادراکی پیشرفت می‌کنند. هر دو مرحله یعنی حسی - حرکتی و ادراکی، پایه و اساس پیشرفت و ارتقای کودک به سطح شناختی هستند؛ بنابراین، برخورداری کودک از یک زمینه غنی و استوار از تجربیات حرکتی - ادراکی به عنوان پایه‌ای برای یادگیری‌های آموزشی دارای اهمیت بسزایی است (ورنر و رینی، ۱۹۴۴، ترجمه سازمند و طباطبایی نیا، ۱۳۹۳).

تعاریف مربوط به یادگیری حرکتی

مفهوم حرکت

حرکت از یک سو اصلی‌ترین بازی و از سوی دیگر بنیادی‌ترین وسیله شناختی رشد دوران کودکی می‌باشد. در درون حرکت، ویژگی‌های چون هماهنگی، آهنگ و موسیقی وجود دارد و ظرفیت‌های حسی و حرکتی کودک را به گونه‌ای هدف‌دار به کار می‌گیرد. حرکتی که از درون برخیزد، تأثیر رشدی آن به لحاظ عصب شناختی در کودکان بیشتر است و کودکانی که در بازی‌های هدف‌دار، حرکات و هماهنگی را تجربه می‌کنند، تسلط و جسارت بیشتری بر فضای بیرونی و بیرونی پیدا می‌کنند. تمرینات حسی و حرکتی سرانجام به مهارت مغزی منجر می‌شوند و در نتیجه، باعث افزایش قابلیت‌های ادراک فضایی و تعاملات اجتماعی کودکان می‌شود (رافعی، ۱۳۹۲) در حقیقت، ابتدایی‌ترین پاسخ‌های رفتاری کودک از نوع حرکتی هستند. کودک با کمک این رفتارهای حرکتی به درک خود و دنیای پیرامون خود نائل می‌شود و این تجارب حرکتی زیربنای آگاهی‌ها و یادگیری‌های کودک می‌شود (علی محمدی، ۱۳۸۷).